

Følg kaldet!

Taler

Francis Bull

Sted

Grini

- 1 Henrik Wergelands første diktsamling, fra 1829, kunde, som hans far sa, ha
båret tittelen «Harpeslag om Venskab og Kjærlighed, Frihed og Fædreland».
Den gav et mangfoldig uttrykk for sin ophavsmanns heftige og rike følelsesliv,
og dermed også for hans frihetssinn og nasjonale begeistring; men den var ennu
5 ikke fylt av et klart livs- og arbeidsprogram, og det ser heller ikke ut til at den
ufullendte historiske diktcyklus, «Brestes og Beines Drapa», som Wergeland
året i forveien hadde begynt på, skulde ha vært bærer av noen annen idé eller
tendens enn selve det nasjonalhistoriske emne tilsa. Men alt våren 1828 hadde
Henrik Wergeland tatt fatt på sitt mektige verdensdikt «Skabelsen, Mennesket
10 og Messias», som utkom i 1830, og under dette arbeidet kom han efter hvert til
en ny opfatning av hvad som var en dikters opgave. Selv vilde han i hvert fall
ikke nøie sig med å lage «sofalitteratur» til behagelig underholdning for
skjønnhetsdyrkere; hans poesi skulde tjene folket til opplysning, han vilde være en
idé-anfører i nordmennenes nasjonale og politiske kamp, og det var ikke
15 fortiden, men nutiden og aller helst fremtiden det da gjaldt om å besynge:

Skjald, ei se du tilbake,

ei mod den runede Steen!

20

Ei imod Højen, der gemmer barbariske Dage!

Lad ligge de Skjolde! lad smuldre de Ben!

- 25 Skjald! i Himle, hvor Tiden ei aabenbarte sig end

boer Seerens Geist jo med Seiren før Striden,

og svæver med Haabet jo foranfor den.

Glimter ei foran jorden, foranfor Tiden hans Syn?

Bagom jordkloden drøner Historiens Torden,

35

Men Seerens Sang er et foranskudt Lyn.

Utgjennem 1830-årene går diktning og politikk ofte i ett for Henrik Wergeland, ikke alltid til gagn for hans diktning, - det hender ikke så sjelden at
40 den politiske tendens tar overmakt over poesien, eller at han gir fra sig «et rask nedrablet Digt», istedenfor et fullbåret kunstverk; men både i forkynnelsen og i hastverket fornemmer vi også noe av det som utgjør Wergelands menneskelige storhet: hans utrettelige virketrang, hans vilje til å ofre alle sine beste krefter for sitt folk og sine medmennesker.

45

I en tale ved avsløringen av Wergelandsstatuen i Studenterlunden i Oslo, 17. mai 1881, nevnte Bjørnson at Wergeland en tid av sitt liv gikk med lommene fulle av trefrø, og kastet en neve ut nu og da på sine spaserturer, og vilde ha sine kamerater til å gjøre det samme, «for ingen kunde vite hvad som grodde efter
50 det». Bjørnson føier til at han synes dette er et så troskyldig og rørende dikt om fedrelandskjærlighet at det i virkning kommer i høide med det største Wergeland har skrevet.

Da Henrik Wergeland i 1838 hadde nådd 30-årsalderen og efter mange
55 ulykkelige forelskelser endelig var blitt lykkelig gift, kom hans kunstneriske modningstid, og han skapte i årene 1838-40 dikterverker av en renere poetisk glans og skjønnhet enn før.

Det kunde se ut som om han nu vilde holde sin poesi og politikk skilt fra
60 hverandre; men i 1839 skjedde det noe som førte til at han i de følgende år atter vendte tilbake til en art tendens- eller programdiktning, om enn i lutret form: En dag da Wergeland vilde ha sig en røik, kom han halvt tilfeldig til å gripe en liten snadde han hadde kjøpt av to marokkanske jøder i Paris i 1831, og mens han satt og dampet, syntes han plutselig å se i røkskyene de to langskjeggede og
65 ærverdige patriarkskikkelser som hadde solgt ham pipen. Han husket sin samtale med dem, - og hans neste tanke var: skal slike menn ikke kunne komme til Norge?

70 I grunnloven av 17. mai 1814, den grunnlov han ellers elsket og beundret, stod
det i § 2: «Jøder ere fremdeles udelukkede fra Adgang til Riget.» Wergeland
fant en slik bestemmelse skjendig, og fra tanke skred han alltid straks over til
handling: han sendte inn forslag til Stortinget om å få bestemmelsen strøket, og
75 etter sine første prosa-innlegg i jødesaken gikk han snart over til å agitere på vers
også. Våren 1842 utkom diktsamlingen «Jøden», og to og et halvt år senere
fulgte «Jødinden», Henrik Wergelands siste diktsamling.

«Jøden» blir innledet med et dikt: «Sandhedens Armée», om selve dette å legge
tendens i poesien, - kan det nytte?

80

Ord? Som Verden saa foragter?

Ord i Digt?

85 Endnu meer foragteligt!

Ak, hvor usle disse Magter

til at fegte

90

for den Sandhed I fornegte!

Foran sannheten burde lynet slå og tordenen rulle, ja, aller helst skulde
sannheten selv åpenbare sig i all sin herlighet, og gjøre det av med sine fiender,
95 for det viser sig atter og atter at mørkets voll er steil å storme. Men tross alt
finner Wergeland frem til et trygt grunnlag for sitt seiershåp:

Fremad dog, I usle Rader!

100 Hær af Ord!

Eder Seiren dog paa jord

lovet er af Lysets Fader,

105

naar I tjene

Sandheden, hans Barn, alene.

110

Fremad med Viziret lettet,

Sandhedsord!

115 Thi den største Magt paa jord

Eder er af Gud forjettet:

at I kunne

120

ikke dø, I Sandhedsmunde!

Derfor modige, I Dverge!

125 Sandheds Sag

seirer kun i Nederlag.

Stormer Løgnens Ørkenbjerge!

130

Hen I veire

dem og Fordoms Taageleire!

135 Dette er styrkende ord for hver den som vet med sig selv at han er knyttet til sannhetens udrepelige armé: Ethvert nederlag for sannhetens sak er bare av forbigående natur; det må ingen la sig skremme av, men bare ta det som et gjennomgangsledd på veien til seier.

140 Blandt Henrik Wergelands mangeartede lyrikk inntar dette innledningsdiktet til «Jøden» med full rett en ansett plass; men et par års tid senere, i et dikt som utgjør nummer 10 av de 11 «blomstrende Tornekviste» i «Jødinden», tok han lignende tanker op igjen, og her, i «Følg Kaldet», er både synene blitt rikere og videre, og tanken er inderliggjort og nærmere knyttet til dikterens eget jeg.

145 Personlig føler jeg det slik at om jeg skulde velge ut et Wergelandsk dikt og si: det er det ypperste, det mest rikholdige og karakteristiske av alt han har skrevet,

ja, så vilde jeg peke på «Følg Kaldet».

150 Diktet begynner med en klage: det er vondt å være dikter i et lite folk, «med et
Sprog, som ei rekker fra sin Krog længer end dets Læbers Aande». Han lider
enda verre enn en lenket og vingebrutt kongeørn, som på en ensom bondegård
tjener til erstatning for en gårdshund, og hans ord vinner like liten gjenklang
som «en Klokke dækket til med tykt og fugtigt Teppe». Når han tenker på «de
155 lykkelige Andre, der til Millioner kvæde», kan han bli fristet til å ønske at han
hørte hjemme blandt de ville folk: hos indianerne blir dikteren aktet som en
prest, hans ord blir lært og overlevert fra slekt til slekt, og fra hans vers og syner
henter de både sin morallære og sin gudstro.

160 Men så bråstanser Wergeland i sin klage: indianerne er jo ikke synderlig
forskjellige fra oss i Europa!

O vi Selv, vi Selv endnu

165 ere vilde i vor Hu,

stundom og i vore Skikke.

Vestens Indianer ikke

170 ere i saa hadske Slægter,
skjøndt hverandres Blod de drikke,

skjøndt hverandres Blod de drikke,

175 splittede i Skoven ad,

som Europa er i Sekter

af forbittret Meningshad.

180 For mangel på en annen vilde en slik betraktning gi grunnlag for pessimisme, men
Henrik Wergeland var anderledes beskaften. Han gjør denne tanke til et
springbrett, som hjelper ham til å svinge sig op i en storladen og glansfull
optimisme, et nyvakt håp:

185

Ung maa Verden endnu være,

Slægtens Sagas lange Lære

190

endnu kun dens Vuggesange

og dens Barndoms Eventyr.

195 Endnu leve Chaos' Dyr:

Megazaur i Amazonas,

Leviathan, som tog Jonas,

200

og uhyre Kjæmpeslange.

Ørkner, tusind Mile lange,

205

tusind brede,

tordnende af Løvers Vrede,

spotte end ad Slægtens Flid.

210

Fjeldet, som i Noahs Tid,

uforvittret

215

staar i sine Tinder splittret,

viser endnu intet Tegn

til at ned i Muld dets Skuldre

220

ville smuldre,

dannende en frugtbar Egn.

Men ikke før har han uttalt tanken, før fjellet står frem for hans indre syn;
uforvitret, ja, kanskje det, men likevel ikke lenger slik som det var da jorden blev
til. Nye spørsmål reiser sig, - og finner svar:

230 Hvad har glattet Alpens Horn,

afpolert dets haarde Side

Flek for Flek og Korn for Korn?

235

- Regnens Draabe,

bløde Hvift af Skyens hvide,

240 af Atomer vævte Kaabe,

Fjedrene paa Taagens Hat.

Hvad har knust til Sand Graniten?

245

vasket ud den bløde Spath,

saa det dynger sig i Klitten

250 stedse mere skjært og hvidt?

- disse Vandets bløde Kredse,

dette Havets maalte Skridt,

255

dette blide Bølgeslag,

i en dyb Bevægen stedse,

260 liig en Verdens Aandedrag.

Og i tusind Aar hver Sommer

265 ryster Mosen sine smaa

bægerformte Søverblokker

over golde Klipper graa,

270

til i al den spredte Grøde

store Furu finder Føde.

275 Dermed har Wergeland funnet frem; gennem en strømmende tankebevægelse,
hvor den ene idé tilsynelatende tilfældig fulgte på den andre, er han nådd til en
løsning:

Intet - Større eller Mindre

280

Intet frugtløst og forspildt,

er der Hensigt i dets Indre,

285 slænges ud det end saa vildt.

Og når det forholder sig slik i naturens verden, må vel den samme lov gjelde også
for de åndelige krefter:

290 Skulde Skjaldens Ord, den skjære

Dugg af Lysets Funker, varm

som om Blod sprang af hans Barm,

295

Eneste i Verden være,

som foruden Spor og Minde

300 kan forspildes og forsvinde?

Nei, det er ikke tenkelig! Og derfor finner han nu en trøst overfor det som han i

305 begynnelsen av diktet klaget over; efter en lang tankevandring kommer han
tilbake til sitt utgangspunkt, men med ny tro på at det likevel kan nytte og kan
bety noe, det å være dikter, - selv i et lite folk:

Op! hvis Herrens egen Røst
310 fylder med en Storm dit Bryst!

Ud den bruse i det Øde!

Bedre Tiders Morgenrøde
315 vil den frem af Mulmet støde.

Op! hvis dine Fingerender,
320 naar de Harpens Strenge møde,

Funker ud i Mulmet sender!

Enkelte dog i det lille
325 haarde Folk, forskrækte, stille,

- enkelte, som Lapper over

330 Fjeldenes forstente Vover,

naar et Syn af fjerne Flamme

kalder dem fra deres Gamme -

335 ile did, hvor Skjalden lader

tone sine Strengerader;

340 og, naar Øjet op han slaaer,

snever Kreds omkring ham staaer.

345 Det er nok!

Han vil føle, han ei lenger

Folk af Millioner trenger -

350

kun en liden venlig Flok.

Vi her på Grini kan vel stundom gripes av en følelse av at det er et unyttig liv vi fører. Og ser en ut fra den enkelte, kan det nok så være; men tilsammen betyr
355 alle fangene på Grini kanskje ikke så rent lite for vårt land og for vårt folks holdning idag, og derfor kan hver enkelt av oss si til sig selv, med Wergelands ord:

Intet - Større eller Mindre -

360

Intet frugtløst og forspildt,

er der Hensigt i det Indre.

365 En skal aldri i selvopgivelse spørre: hvad kan det nytte eller hvad har det nyttet til? Henrik Wergeland hadde rett: det nytter! Drypp for drypp huler ut stenen, sier et gammelt ord. Selv det minste er med til å forvandle og forhåpentlig forbedre verden. Enhver får gjøre det han kan, sette inn sin kraft og sine evner; det nytter alt sammen: Følg Kaldet!

370

Kilde

Francis Bull: "Tretten taler på Grini", Oslo 1945, s. 95-106

Emner

Henrik Wergeland

375

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/folg-kaldet>

380